

Engelen en de opmaat naar het beleg van 1629

In dit vervolg op zijn artikel in het vorig nummer gaat Rob Gruben verder in op de rol en de betekenis, die Engelen in de Tachtigjarige oorlog. Het dorp speelde een cruciale rol bij het uiteindelijk verslaan van de Spaanse troepen binnen de vesting 's-Hertogenbosch. We volgen de schermutselingen rond de schans van Engelen in de jaren 1580-1587. De Staatse troepen van Von Hohenlohe zu Langenburg, schoonzoon van prins Willem van Oranje probeerden de schans te veroveren, maar iedere keer weer werden ze verdreven uit de schans en Engelen. Von Hohenlohe gaf echter niet op en zo nam hij wraak op de stad, die hem in 1585 een wel heel slechte naam had bezorgd (afb. 1).

Afb. 1 De compleet mislukte poging 's-Hertogenbosch in te nemen in 1585. Op de voorgrond de smadelijke aftocht van Von Hohenlohe.

Naar Frans Hogenberg uit: W. Baudart: De Nassausche Oorloghen, Amsterdam 1615

Zo langzamerhand was de schans van Engelen een obsessie geworden voor Von Hohenlohe en op 13 juli 1587 volgde onder zijn leiding opnieuw een aanval op de sterkte, 'hopende dat aen 't verwinnen van dese plaets het noodtlot van den Bosch hing'. Von Hohenlohe kwam aanzetten met een leger van hoofdzakelijk Hollanders en Engelsen, tezamen maar liefst 4.000 man voetvolk en 1.000 paarden. Bovendien had hij gezorgd voor ondersteuning vanuit schepen op Maas en Dieze, die later in de strijd een cruciale rol zouden spelen.

De in Spaanse dienst zijnde Haultepenne, die de schans in 1579 had doen opwerpen, trok met groot

materieel op naar Engelen. Liefst 42 vaandels voetknechten (ongeveer 3.200 man) en 25 vanen ruiters (ongeveer 1.000 paarden) volgden in zijn spoor en er vond een geweldige veldslag plaats. Het is deze strijd die vrijwel alle geschiedenisboeken heeft gehaald. De beslissende wending kwam toen door een hoge waterstand de door Von Hohenlohe in gereedheid gebrachte en sterk bewapende schepen via de Maas de Dieze op konden varen (getrokken door togers via het jaagpad) en van daar als het ware van bovenaf de schans in konden schieten (afb. 2). Haultepenne, opperbevelhebber der Spaanse troepen in de Meierij en 'een der schatbaarste en uitstekende

2

Afb. 2 Contemporaine gravure van de slag bij Engelen in 1587.

De situatie is niet helemaal correct afgebeeld, maar geeft wel een goed overzicht.
Collectie R. Gruben, Bokhoven

krijgsoversten aan des konings zijde' liet in de slag het leven. De Spaanse troepen moesten de aftocht blazen en Von Hohenlohe maakte zich meester van de schans. Voor Von Hohenlohe, die gekenschetst wordt als onbeschoft, dwaas en roekeloos en als iemand aan wie het mangelde aan beleid, moet het de ultieme wraak zijn geweest voor een verloren belegering van 's-Hertogenbosch in 1585. Daarbij waren maar liefst 3.000 Staatse strijders omgekomen, omdat de Spaanse bezetting van de stad 's-Hertogenbosch er in was geslaagd achter hen de Pieckepoort te sluiten, waardoor de Staatse soldaten als ratten in de val zaten. Velen sprongen over de stadsmuur heen de gracht in, hun dood tegemoet. De overblijvende Staatse soldaten

Afb. 3 Deel van grafmonument van Philips von Hohenlohe in de Stiftskirche van het Duitse Öhringen.

werden daarbij een handje geholpen door de Spaanse bezetting, die er zelfs niet voor terugdeinsde ook de paarden over de stadsmuur heen de gracht in te mieteren. Van deze dramatisch mislukte aanval op 's-Hertogenbosch kennen we nog een gravure die dit alles op indringende wijze in beeld brengt, inclusief een op de vlucht slaande Von Hohenlohe, spottenderwijs prominent op de voorgrond afgebeeld (afb. 1). Dit verlies had Von Hohenlohe *'diep gekrenkt door de schande die hij op zich geladen had. Een tijd lang zocht hij verstrooiing en vergetelheid in onmatig gebruik van den drank'*. De winst bij de slag om de Engelschans in 1587 bracht hem echter niet de gewenste rehabilitatie en promotie. Op het krijgsto-

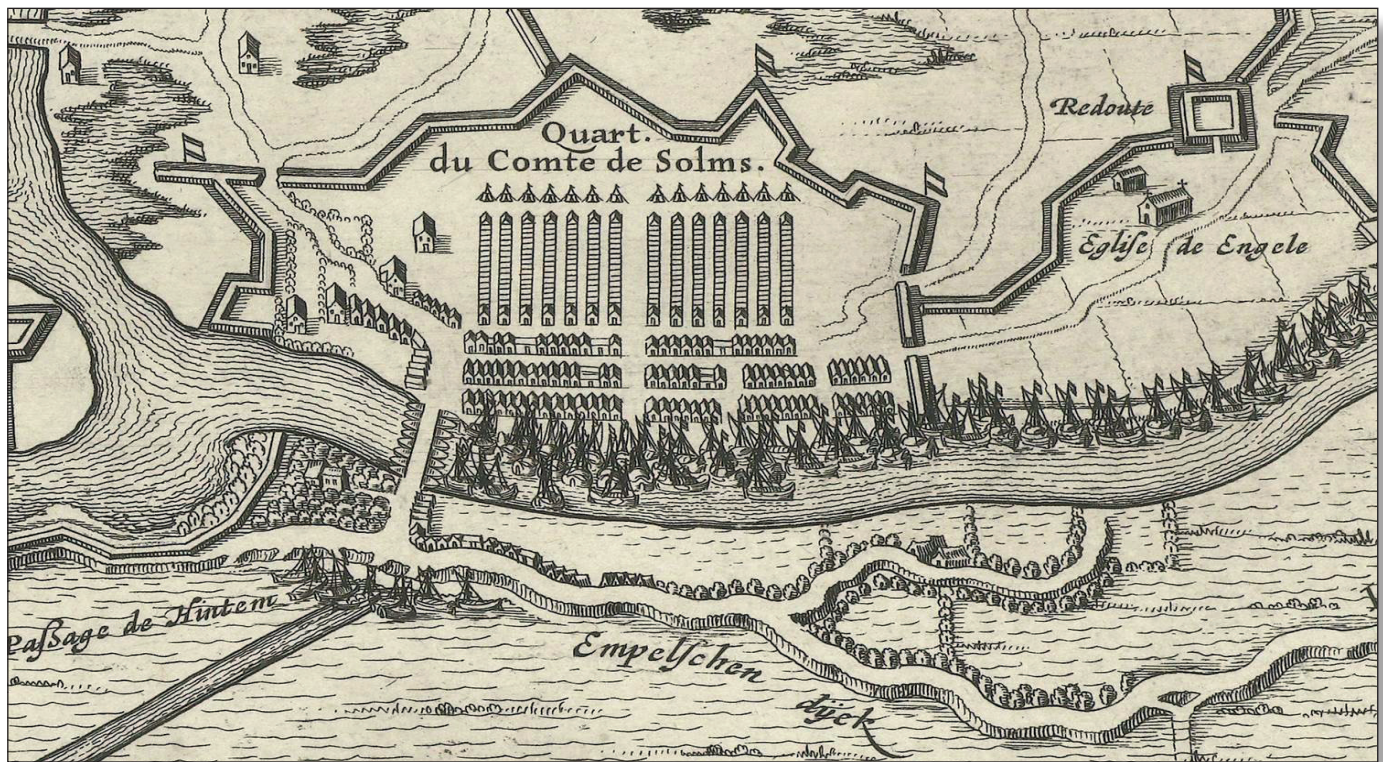
neel werd hij voorbijgestreefd door zijn zwager Maurits van Nassau, die hem bovendien minachtte. *'Het verdriet, daaruit opgevat, deed hem zich meer en meer toegeven aan brassen en zwelgen, 't geen hem hoe langer hoe minder geschikt maakte voor de dienst, en waarschijnlijk aanleiding gaf tot de verlamming en krankte waaraan hij overleed'*. Von Hohenlohe stierf uiteindelijk op 6 maart 1606 te IJsselstein. Op zijn grafmonument (afb. 3) in de Stiftskirche van het Duitse Öhringen is de slag bij Engelen, zijn huzarenstuk, prominent afgebeeld.

Fort Crèvecoeur

Omdat Von Hohenlohe geen kans zag de in 1587 veroverde schans ook op lange termijn onder controle te houden liet hij haar deels ontmantelen en liet hij de sterke kerktoren met buskruit de lucht in blazen, *'door welken schok de kerk zeer geteisterd werd'*. Slechts het in 1551 gebouwde koor bleef min of meer ongeschonden behouden. De ontmanteling van de schans zal niet veel hebben voorgesteld, want op 7 september van hetzelfde jaar verzocht het stadsbestuur van 's-Hertogenbosch de her-

Afb. 4 Luchtfoto uit 2014 van de restanten van fort Crèvecoeur, in 1589 door Philips von Hohenlohe aangelegd op de plaats van het voormalige gehucht Voorne.

Afb. 5 Detail van een kaart die de situatie van Engelen in 1629 in beeld brengt. We zien rechts het dorp Engelen en links – ter plaatse van de huidige Engelierschans – het kamp van de graaf van Solms met de schipbrug over de Dieze.

3

tog van Parma om de Engelierschans, alsmede enkele kastelen rond de stad, op hun kosten weer te bezetten met stadssoldaten. Dat geschiedde vooral om een einde te kunnen maken aan de voortdurende plunderingen. Von Hohenlohe toonde zich echter niet onbetuigd en liet in 1589 bij de Diezemonde op de Maas fort Crèvecoeur aanleggen. In hetzelfde jaar nog werd het ingenomen en uitgebreid door de Spanjaarden, maar in 1590 geraakte het wederom in Staatse handen. Crèvecoeur was mogelijk de opvolger van een oudere schans en lag precies ter plaatse van het oude gehucht Vo(o)rne (afb. 4). Strategisch was de aanleg van Crèvecoeur door de Staatse troepen een magistrale zet, want hierdoor had de schans te Engelen in feite afgedaan als bewaakster van de vrije scheepvaart op de Dieze.

Het nieuwe fort Crèvecoeur vormde een grote belemmering voor de handel van en op de stad 's-Hertogenbosch en bij het beleg van 1629 zou het de spil vormen in het uiteindelijk succes. Vanaf dit fort kon

de gehele logistiek en bevoorrading worden opgezet en ten uitvoer worden gebracht.

Nu er met Crèvecoeur voor het Staatse kamp een veel betere uitgangspositie was ontstaan voor het beleg van 's-Hertogenbosch, werden daartoe ook snel pogingen ondernomen. Voor het eerst in 1594, daarna nogmaals in 1600, 1601 en 1603, alle onder bevel van de latere prins Maurits van Nassau. In 1600 werd ook de beroemde Slag bij Nieuwpoort geleverd en daarbij was voor het eerst de nog piepjonge Fredrik Hendrik aanwezig, een halfbroer van Maurits. Als zestienjarige kon hij hier prachtig ervaring opdoen en later slagen waar zijn halfbroer dat al die jaren tevoren niet had kunnen doen: de inname in 1629 van de stad 's-Hertogenbosch, de verraderlijke moerasdraak. Dat er tussen 1603 en 1629 overigens door de opstandelingen geen pogingen meer werden ondernomen de stad aan te vallen, had alles te maken met het twaalfjarig bestand, dat van 1609 tot in 1621 duurde en betrekkelijke rust bracht in het grensgebied

van de geloofsstrijd. De dorpelingen van Engelen hadden voor deze tijd zelfs een vrijgeleide van beide kampen kunnen bemachtigen.

Schipbrug

Maar nadat Piet Hein in 1628 de zilvervloot op de Spanjaarden had veroverd en er daardoor meer dan voldoende geld in de oorlogskas was gekomen, vond in het voorjaar van 1629 het onvermijdelijke vervolg van de strijd plaats en werd er wederom een beleg rond 's-Hertogenbosch geslagen. Het zou uiteindelijk tot september van dat jaar duren voor de stad zich overgaf, maar dat was dan ook een overwinning van formaat! Engelen speelde een doorslaggevende rol in dit conflict. Niet enkel was fort Crèvecoeur het logistieke hart van de hele onderneming, maar ter plekke van de oude schans van Engelen sloeg ook de graaf van Solms zijn legerkamp op en werd een schipbrug over de Dieze geslagen (afb. 5). Om de stad heen werd in drie weken tijd een maar liefst 45 kilometer lange cir-

Afb. 6 Schilderij uit 1853 van Cornelis Lieste van het veer van Engelen. Als opvolger van een bootbrug was vanaf 1587 op deze plaats het veer gesitueerd. Links van de rivier de molen-schans.

Coll. M.M. van Hoey Smit-Trouw, Rotterdam. Foto: Ton van de Vorst, 's-Hertogenbosch

4

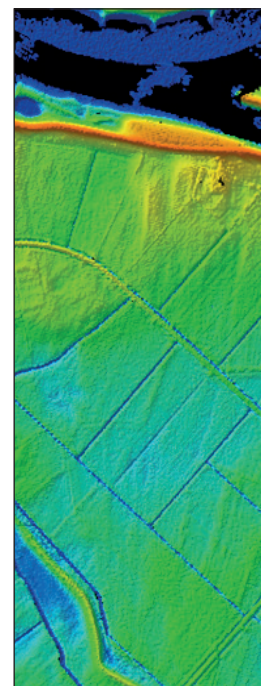
cumvallatielinie aangelegd: een reeks van forten, legerplaatsen en andere verdedigingswerken die door middel van een dubbele linie met elkaar waren verbonden. De buitenste linie was bedoeld om weerstand te bieden aan troepen die de hertogstad zouden trachten te ontzetten. De binnenste linie was er juist op gericht om uitval- len vanuit de stad zelf te weerstaan. De afstand tussen beide linies be- droeg circa 600 passen. In het kader van al deze werkzaamheden werd langs de Bossche sloot een nieuwe dijk opgeworpen met aan weerszijden een borstwering. Vanwege de moe- rassige ondergrond én om de inunda- tie ongedaan te maken (de gronden droog te malen), zag men zich ge- noodzaakt tot het plaatsen van liefst 25 watermolens, waarvan er 23 door paarden en twee door wind werden aangedreven. Aan de overzijde van de Dieze, ter hoogte van de uitmonding van de Bossche sloot, werd bovendien door Johan Albert, graaf van Solms, een nieuwe schans opgeworpen, toe- passelijk molenschans genaamd. De molen waaraan de schans zijn naam ontleende staat nog afgebeeld op het

prachtige schilderij dat Cornelis Lies- te in 1853 van het veer van Engelen maakte (afb. 6). En de 23 watermolens bij Engelen? Die zouden er uiteindelijk voor zorgen dat de inundatie, die in 1629 rond 's-Hertogenbosch was ge- steld, ongedaan werd gemaakt en de stad in Staatse handen geraakte.

Afbreken

Engelen heeft nog lang de naweeën van deze militaire operatie ondervon- den. Er lagen immers allerlei aard- werken van de circumvallatielinie in en rond het dorp die door het be- voegd gezag zo lang als mogelijk in stand werden gehouden. Dat was de dorpelingen een doorn in het oog. Er is een brief bekend van 14 oktober 1629 - 's-Hertogenbosch was toen precies een maand gevallen - waarin een gedeputeerde te velde zich richt tot het bevoegd gezag met het verzoek geldmiddelen ter beschikking te stel- len om de *contrescarpe* (de buitenoe- ver van de gracht) en vestingwerken van de schans te Engelen te kunnen afbreken. Ook werd op 10 mei 1630 namens schout en schepenen van En- gelen in Den Haag geprotesteerd tegen

het afbreken van huizen en het weg- halen van gras of hooi uit het Enge- lense veld ten behoeve van de aard- werken. In 's-Hertogenbosch werd zelfs een ingenieur (Jan van den Bos) omgekocht die moest *'verbieden ende laeten afftrommelen, geenen schade te doen int Engels velt'*. Pas in juni 1630 mochten dan eindelijk enkele van die belemmerende aardwerken in en rond het dorp worden geslecht: *'Item noch besteet die Voornse steeghe met die achterstraten, om te slichten die wercken, die daerin ge- maeckt ende gegraven waeren in die belegeringe van 's Hartogenbosse'*. Het (vesting)werk aan de Voornse Steeg vinden we nog terug als veld- naam op een kaart van 1865 en een ander verdedigingswerk van de linie is op moderne luchtfoto's tot op de dag van vandaag herkenbaar (afb. 7). Bertie Geerts ontdekte bovendien dat het tracé direct voor het zuidweste- lijke deel van de kerkhofmuur in 1914 nog werd aangeduid met de naam "singel". Doorgaans wijst die naam op hoogteverschil, omringend wa- ter en mogelijk verdedig- baarheid. Het verloop van deze singel is op alle oude kaarten van Engelen terug te vinden in de vorm van het kwartronde straatver- loop zuidwestelijk van de kerk. Zonder twijfel zal de ronding ook van doen hebben met de vorm van de natuurlijke zanddonk of terp waarop de oudste bebouwing van het dorp was gelokaliseerd. Waar- schijnlijk duidt de in 1914 vermelde naam "singel" op een relict van ófwel de verschansing van de kerk- omgeving in 1587, ófwel de aanleg van aardwerken in 1629 door de troepen van Fredrik Hendrik. Hoe het ook zij, de motivatie

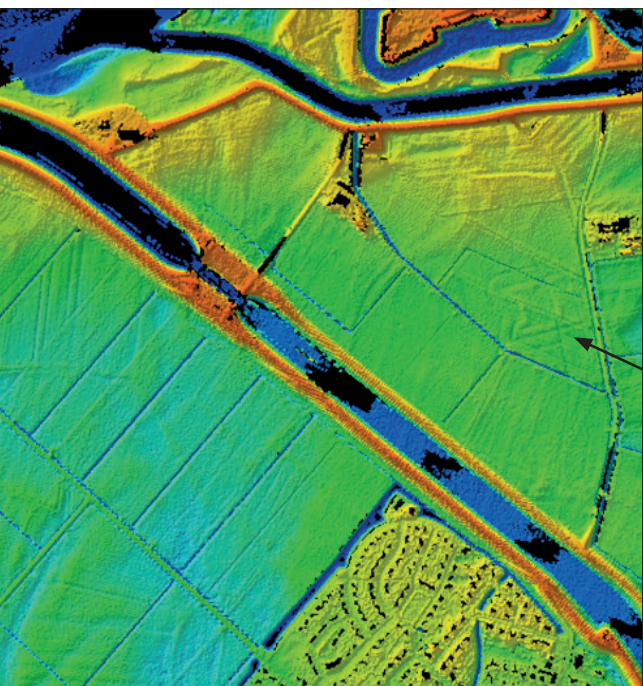

van de lieden die de afgravingswerkzaamheden moesten uitvoeren liet ernstig te wensen over. Uiteindelijk moesten soldaten uit het nabijgelegen Crèvecoeur de zaak afmaken, maar ook die gooiden er het bijltje halverwege bij neer. Er was zelfs sprake van dat schans en linie weer opnieuw in orde moesten worden gebracht! Vanuit het dorp heeft men toen alles in het werk gesteld dit te verhinderen en naar het schijnt is die lobby ook succesvol geweest.

Tot Slot

Uit dit alles blijkt het strategisch belang van het dorp Engelen bij het zo beroemde beleg van 's-Hertogenbosch in 1629. Nu het jubeljaar 2015 voor Engelen is aangebroken en het spektakelstuk van de vieringen gevormd gaat worden door het heuse naspelen van de slag rond Engelen in 1587, mag zeker ook niet uit het oog worden verloren dat dit alles slechts de opmaat vormde voor de verovering van de stad 's-Hertogenbosch, die na vele mislukte pogingen uiteindelijk pas in 1629 succesvol door de Staatse troepen kon worden volbracht. Het is mooi dat het initiatief *De Groene Vesting* pogingen doet de relicten uit deze periode en van het beleg zelf als blijvende herinnering in het landschap vorm te geven. Met kennis van de historie van de plek blijkt er namelijk nog genoeg van terug te vinden!

Rob Gruben

Afb. 7 Detail uit het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) met midden op het zogenaamde eiland in de Henriëttewaard duidelijk zichtbaar de contouren van het hoornwerk uit 1629.

Column

Ten strijde!

Onlangs verscheen in het kader van Engelen 1200 jaar De Kindercanon van Engelen. De ondertitel van deze ringbanduitgave luidt: Van de oudste tot de nieuwste nederzetting van ons Uniek Diezedorp. Onderaan de pagina's staan in een met honderd jaar oplopende reeks de jaartallen vanaf 815 tot en met het huidige afgedrukt. Het is een fraai product in kleurendruk van leerlingen van groep 7 van het schooljaar 2013/2014 en juf Tineke van de Matrix.

Het eerste hoofdstuk en jaartal vormt meteen al een verrassing: 5000 voor Christus! Moeten we dus spreken van Engelen 7015 jaar? Aan u, beste lezer, om deze vraag te tackelen. Probeer dus een exemplaar van dit collectors-item in handen te krijgen.

Mij viel vooral op dat deze canon bestaat uit 29 hoofdstukken. Hoofdstuk 28 is gewijd aan het jaar 1971 en heet Annexatie. De heilige Wikipedia zegt hierover:

Annexatie is de incorporatie van een gebied in het territorium van een ander land of andere politieke entiteit. Het woord heeft vaak een nare bijklank ... Ik kom hier zo dadelijk op terug. De canon eindigt met het jaar 2000 als datering van de nieuwbouwwijk Haverleij. Helaas, en ik teken het met grote spijt aan, als ik dit noteer daags na de slotetappe van de Tour de France 2015, is het jaar, waarin Engelen voor miljoenen mensen op de kaart en tv werd gezet, aan de aandacht van de toen nog niet geboren kinderen ontsnapt. Daarom bij deze:

1996 Tour de France. Op 30 juni finishte de 1e etappe van de Tour de France op de Rietveldenweg. De renners bereikten die vanuit Vlijmen door de polder en de Haverleij, waar de boorden van de weg van begin tot eind gevuld waren met Engelenaren en andere mensen. Het was het grootste evenement dat Engelen in de 20e eeuw binnen haar grenzen heeft gekend.

Dit jaar staat ons weer zo'n megafestijn te wachten: de heropvoering van de slag om Engelen. Nu kwam in mijn gedachten van het een het ander en veranderde een c in een k: canon → 1587 slag om Engelen, gewonnen door de Staatsen → 1629 belegering en annexatie Den Bosch door de Staatsen o.l.v. Frederik Hendrik → kanon. Zou een kanon op de Engelen-schans niet misstaan als symbool van vul-maar-in of als doelwit voor een leuke fietstocht, wandeling of bezichtiging (+ een mooi ondergronds bezoekerscentrum op dezelfde plek)? Er is er per slot van rekening al een gebruikt dit jaar, dat de Engelenburcht – en ik bedoel niet die in Rome – op z'n grondvesten deed schudden! Over waarheen dat kanon gericht zou moeten staan, kunnen we het later nog eens hebben.

Wilton Desmense

Veel winkels uit Engelen op één tas

6

Ter gelegenheid van Engelen 1200 heeft de organisatie een prachtige boodschappentas met veel foto's van (rijdende) winkels, die ons dorp rijk was, uitgegeven. Uiteraard is het voor oud-Engelenaren wellicht een mooi tijdverdrijf en koud kunstje om alle foto's thuis te brengen. Voor wie dit niet zo makkelijk lukt geven we hieronder een overzicht van de foto's. De nummering begint links boven aan en dan van links naar rechts gaan. Er is geen voor of achterzijde maar de foto linksboven is duidelijk herkenbaar, we noemen het zijde A of B. Veel plezier en succes met het oplossen als u er een puzzel van maakt. Deze vrolijke tas is te koop bij de Plus voor €3,50 en met de opbrengst ondersteunt u de organisatie van Engelen 1200.

Zijde A

1. SRV-wagen van de gebroeders van Kessel. Zij namen de zaak over van vader Piet. Pas sinds kort komt de wagon niet meer in Bokhoven en Engelen.
2. Kruidenierswinkel van Piet en Johanna Groenendaal op het voormalige Blizo terrein aan de Achterstraat.
3. Logo Engelen 1200, ontwerp Anja Verlaat.
4. Aanzicht van de winkel van de firma Niterink. Men verkocht er (brom)fietsen, wasmachines en huishoudelijke artikelen. De winkel was gevestigd aan de Diezekant (huidige Graaf van Solmsweg) tegenover de Ioswal.
5. 'Bijzaak' de brocanterie en retrowinkel in de Dorpstraat. Een van de weinige ondernemingen in Engelen die nog open is. Gevestigd in het oude pand van Frans den Dekker (zie A-11)
6. Engelen 2015
7. Plus aan de Dien van Hemertstraat

na de verbouwing. De enige supermarkt die Engelen en Bokhoven rijk is.

8. Uniek Diezedorp
9. Café d'n Engel aan de Diezekant (nu Graaf van Solmsweg 85, Van Riet Ontwerpers). Een van de laatste uitbaters was de familie Bouwens. Na hen zijn er ondernemers geweest die in het pand een restaurant hadden onder de naam Petit Village. In vroeger tijden waren er heel veel cafeetjes in Engelen.

10. Engelen 2015
11. Het interieur van kruidenierswinkel Den Dekker in de Dorpstraat, waar nu de 'Bijzaak' is (zie A-5). Achter de toonbank Jo Den Dekker-Kusters. De zaak gaf meerdere series prentbriefkaarten van Engelen uit.
12. De melkwagen van de familie van Kessel. De foto is genomen aan de Vlacie. Links staat Walter van Kessel, op het paard zit Alwie Heere. Later werd het paard ingeruild voor een SRV-wagen zie o.a. A-1.
13. De stoffen en furniturewinkel van de familie Van den Heuvel aan de Heuvelstraat. Heel veel mensen lieten hier hun gordijnen maken of kregen een advies over borduur- of breipatroon.
14. Achter de weegschaal staat dochter Mien den Dekker in de eerste winkel van Den Dekker in de Dorpstraat 6 geopend door haar vader Antoon (zie ook A-18). Toen de winkel te klein werd opende zoon Frans een grotere zaak verderop in de straat (zie A-11).
15. De blauwe huis aan huis komende groentewagen van Jan en Nel van den Heuvel. In de Sint Lambertusstraat was ook hun groentewinkel (zie B-21). Nu is daar de werkruimte van bierbrouwerij Rebel.
16. Interieur van de winkel van de firma Niterink (zie foto A-4). Ze had-

den eerst een fietsenzaak annex stal-ling in de huidige snoepwinkel in de Karrenstraat in Den Bosch. In de hoop dat Engelen fors zou uitbreiden, vestigden zij zich aan de Diezekant.

17. Uniek Diezedorp
18. Een tevreden roker is geen onruststoker. Uiteraard met een roker in de hand staat Antoon den Dekker voor zijn etalage aan de Dorpstraat.
19. Engelen 2015
20. De feestelijke opening van de firma Niterink aan de Diezekant. Een vrolijke gebeurtenis bijgewoond door de burgemeester en jong en oud uit heel Engelen.
21. De heer Lambert van den Heuvel (broer van Jan van den Heuvel van de groentenzaak in de Sint Lambertusstraat) in de stoffen- en furniturewinkel, die hij en zijn vrouw tot in de tachtiger jaren in Heuvelstraat hadden (zie ook A-13).
22. Kruidenier annex bakkerij Hage-laar, waar 's nachts het brood nog aan huis werd gebakken. De zaak was op de hoek Graaf van Solmsweg en de Terp. (zie ook B-4)

23. Interieur van de kruidenierszaak van Frans den Dekker met de trotse eigenaar achter de toonbank (zie ook A-11).

24. Dit jonge meisje staat in de zaak van slagerij Kees van de Griend aan de Diezekant, nu Graaf van Solmsweg. Na sluiting is van de zaak een woonhuis gemaakt.

25. De fanfare staat opgesteld voor de benzinepomp, en het terras van café Brouwers aan de Diezekant (nu Graaf van Solmsweg) naast waar nu de friteszaak is.

Zijde B

1. Gezondheidscentrum 'de Lage Leun' aan de Kraanvogellaan met huisartsenpraktijk, fysiotherapie en andere op gezond worden en blijven gerichte vormen van therapie.

2. Zijne doorluchtige hoogheid Prins Carnaval Peer d'n Urste brengt met zijn adjudant en politiemacht een bezoek aan de slagerij van zijn vader Kees.

3. Logo Engelen 1200, ontwerp Anja Verlaat.

4. Voor de deur van kruidenier annex bakkerij Hagelaar (zie A-22) staat Niek Leijte, die regelmatig op visite kwam.

5. Walter van Kessel (broer van Gerard zie A-1) zet de zware kratten hoog

boven op het dak van de SRV-wagen. Foto is genomen in de Dorpstraat waar vader Piet een opslag had.

6. Engelen 1200

7. Interieur van de winkel van Antoon den Dekker aan de Dorpstraat. Op de foto staat dochter Tonnie aan de snijmachine (zie A-14 en A-18).

8. Uniek Diezedorp

9. Vooraanzicht cafetaria De Dijk aan Graaf van Solmsweg. Vroeger heette de zaak 'de Meeuw'. Het pand is gebouwd door de familie Van Zandbeek, die daar ook een friteszaak, café en feestzaal 'de Sam' had.

10. Engelen 2015

11. Supermarkteigenaar IJsselsteijn voor de gelijknamige zaak, voorheen versmarkt De Wit aan de Achterstraat. De familie Van der Laak heeft ook enige tijd in dit pand een supermarkt gehad.

12. Walter van Kessel staat voor café d'n Engel aan de Diezekant. Rechts zie je een stukje van de platte kar waarmee vader Piet de melk ophaalde bij de boeren en naar melkfabriek St. Jan bracht in Den Bosch. Hij kwam terug met de volle flessen en ventte die uit in Engelen. Later deed hij dat met paard en wagen en nog later zijn zoons met SRV-wagens (zie A-1 en 12, B 14-15-22).

13. Vooraanzicht stoffen en furnituurhandel Lambert van den Heuvel aan de Heuvelstraat (zie A-13-21). Het pand is nu verbouwd tot appartementencomplex.

14. Zuivelhandel van Kessel met weer een andere melkwagen en paard. Bij de kar Coby van Gendt-Brouwers en rechts Walter van Kessel. Ze staan voor het café Brouwers van Coby's vader (zie A-25).

15. SRV-wagen van de gebroeders Van Kessel, die iedere dag in Bokhoven en Engelen hun waar verkochten.

16. Taxi- en transportbedrijf van Sjef Brouwers (zoon caféhouder Brouwers) in de Heinekenstraat. De zaak is later gevestigd op de Vutter.

17. Uniek Diezedorp

18. Frans den Dekker achter de snijmachine in de zaak aan de Dorpstraat (zie A11-23).

19. Engelen 1200

20. Versmarkt 'Leoncentre' aan de Achterstraat van eigenaar Leo de Wit, later overgenomen door IJsselsteijn (zie B11). Leo is later nog jaren Brabant's Dagblad bezorger in Engelen.

21. Trotse Nel van den Heuvel in haar groentewinkel in de Sint Lambertusstraat. Meer dan 25 jaar had zij deze winkel, haar man Jan bezorgde de waar aan huis (zie A-15.)

22. Een van de eerste gemotoriseerde wagens van Van Kessel, geparkeerd bij de opslag aan de Dorpstraat (zie oa B-5).

23. Vooraanzicht kruidenierswinkel Frans den Dekker aan de Dorpstraat. (zie A11 en B18). In dit pand is nu de Bijzaak gevestigd (zie A-5).

24. Een van de dochters van slager Kees van de Griend loopt op haar trouwdag voor de etalage van haar vaders zaak aan de Diezekant (zie A-24).

25. Voorzijde van DHZ zaak Van den Oetelaar in de Togenaarstraat. Dit was ook een aannemer die de huizen aan de overzijde in dezelfde straat bouwde. Later vestigde zich in de winkel kapperszaak Jan Rooijackers.

Hans Kant en Yolie Mulkens

OP HET ZILVEREN JUBELFEEST

van den heer M.M. NASS
als Hoofd der School te Engelen
2 mei 1885

8

1
*Daar dient een vreugdetoon gestemd
Een jubelend accoord gezongen!
Een forsche toon van liefde ontstijg,
Jong Engelen, aan uwe longen.
Zo iemand heeft den Jubilaar,
Op zulk een loflied recht voorwaar.*

2
*Vol ijver zorg en frischen moed
Voedt hij reeds vijf en twintig jaren,
Met kennis, hechte wetenschap,
De harten aller Engelenaren.
Hoezee den waarden jubilaar!
Dat God hem lang voor Engelen spaar!*

3
*Wat hebben U de kind'ren lief,
Getuig het gloeien onzer wangen,
Het blinkt uit onzer oogen gloed,
Het klinkt uit onze schaâmle zangen,
Hoezee den grooten Jubilaar!
Dat God hem lang voor Engelen spaar!*

4
*De wensch van elken dorpeling
Van oude stammen jonge loten,
Door u gesnoeid en opgeleid,
Ligt in den zangtoon opgesloten!
Hoezee den dierb're Jubilaar,
Dat God hem lang voor Engelen spaar!*

5
*Mogen w'U nog eenmaal sieren
Met den gouden Jubelkroon,
Zoo, zoo klink ons aller bede
In een dank'bren Jubeltoon
Juichend klink' ons aller zang, ons aller zang,
Leef nog lang, leef nog lang lang ja lang, lang ja lang!
Leef nog lang, leef nog lang lang ja lang, lang ja lang!*

Angrisa

HEEMKUNDEKRING ENGELN

Secretariaat
de Vlacie 5
5221 AL Engelen
E info@angrisa.nl
I www.angrisa.nl

Van het bestuur

Sinds de ledenvergadering in maart, waarin on-dergetekende opnieuw is gekozen als voorzitter, zijn er twee belangrijke gebeurtenissen gepas-seerd.

1 juli was de presentatie van de Kindercanon van Engelen. In 2014 begonnen de leerlingen van groep 7 van de Matrix onder leiding van Tineke van der Lee de geschiedenis van Engelen te bestu-deren. Dit in voorbereiding op het feestjaar 2015. 25 onderwerpen zijn bestudeerd en beschreven door de leerlingen. Alles is gebundeld in een mooi boek (A5). Het eerste exemplaar is aange-boden door Bertie Geerts, een kenner van Engelen bij uitstek, aan Tineke van der Lee. De leerlingen kregen allemaal een exemplaar uitgereikt door Ti-neke. Het boek is ook beschikbaar voor geïnteres-seerden en liefhebbers van de geschiedenis van Engelen. Bestellen á €14,95 via www.angrisa.nl, of telefonisch bij Frans Lucas: 073 631 2140. De uitreiking is te zien op YouTube. Tik in: "Presen-tatie kinderanon Engelen" en u ziet een mooie impressie van de presentatie.

Tijdens de reünie op 4 juli zijn we actief geweest met een uitgebreide fototentoonstelling, samen-gesteld door Hans Kant. Er was veel belangstelling voor en aan de hand van de foto's zijn de nodige herinneringen opgehaald. In een vitrine waren voorwerpen te zien, geschonken door Engelenaren, die betrekking hebben op de geschiedenis van Engelen. Zo waren er twee recente donaties te zien: een Jacoba van Beierenkannetje uit 1500 en een kanonskogel, waarschijnlijk uit de 80 ja-rige oorlog. Beide voorwerpen worden aan een nader onderzoek onderworpen door Rob Gruben van BAAC (BAAC is het bureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuurhistorie en Cultuurhis-torie). Wij zullen u op de hoogte houden van de resultaten. Voorts waren er onderdelen van de Halifax die in de oorlog een crashlanding gemaakt heeft in de Henriëttewaard. Een vulpotlood van Albé van Heijst dat hij na een verloting op de la-gere school had gewonnen (het kwam uit Tuxedo, een klein plaatsje in de buurt van New York, dat Engelen en Bokhoven had geadopteerd in 1948) twee koperen vazen, gemaakt van het koper van hulzen, die na de oorlog in Engelen waren gevon-den; een geëmailleerd wapen van Engelen dat Burgemeester Kempenaars had gekregen bij zijn 65ste verjaardag.

Er was veel belangstelling bij onze stand en er werd veel waardering uitgesproken voor het feit dat Engelen nu een eigen Heemkundekring heeft. Op de reünie gaf dat de aanwezigen een "thuis-gevoel".

Frans Lucas.